α

Βοσπόριον (Ἀκρωτήριον)

« Βοσπόριον, ὅπερ συνεμφαίνεται τὸ νῦν «Σεραῒ Μπουρνοῦ» ἀκρωτήριον σχηματιζόμενον διὰ τῆς εἰς τὴν θάλασσαν προεχούσης ἄκρας τοῦ Βυζαντίου. Τοῦτο πρότερον ἐκαλεῖτο, κατὰ Διονύσιον «Μέγας», κατὰ δὲ Πλίνιον «Χρυσόκερας», ἐξ οὗ καὶ νῦν γαλλιστὶ ὀνομάζεται Corne d'or, ἐπικτεινομένου τοῦ ὀνόματος καὶ μέχρι τοῦ ἔσωθεν σχηματιζομένου κόλπου, ὅστις παρ' ἡμῶν καλεῖται «Κεράτιος»· ὠνομάσθη δὲ «Χρυσόκερας» εἴτε ἀπὸ τῆς ἐκ τοῦ ἐμπορίου καὶ τοῦ λιμένος εἴτε ἀπὸ τῆς ἐκ τῆς ἁλιείας εὐπορίας. Βοσπόριον δ' ἐκαλοῦντο καὶ ὁ λιμὴν καὶ ἡ παρ' αὐτὸν ἀγορά, ἣν κατεσκεύασε πρῶτος ὁ Κωνστάντιος συγχωνεύσας τὸν λιμένα, ὃν ὁ Λεόντιος ὕστερον ἀνεκάθηρε. Μετὰ τὴν ἅλωσιν, ὁ λιμὴν συνεχώσθη πάλιν, ὅπως ἐπεκταθῇ ὁ αὐτοκρατορικὸς περίβολος. Ἐπὶ Βυζαντινῶν ὁ λιμὴν διῃρεῖτο εἰς τρεῖς κυρίως κόλπους, ὧν ὁ τρίτος ὡς ἄχρηστος συνεχώσθη πρὸ τοῦ Σεβήρου. Ἐπειδὴ δὲ ὁ κόλπος τοῦ Βοσπορίου, διὰ τῆς πρὸς Β καὶ Δ καμπῆς τοῦ ἐμπροσθίου ἀκρωτηρίου ἀσφαλίζεται ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν ἀνέμων ὠνομάσθη παρὰ τοῦ περιφήμου σκώπτου Στρατονίκου «μάχαιρα τῆς Ἑλλάδος»· ἀλλ' ὁ εὐφυὴς οὗτος κιθαρῳδὸς ὑπῃνίττετο, κατὰ τὸν Σκαρλάτον Δ. Βυζάντιον, τὴν ἀπὸ τῶν στασίμων τοῦ λιμένος ὑδάτων καὶ ἀπὸ τῆς ταριχείας τῶν ἰχθύων δυσωδίαν, ἣν καὶ «Τράγου» «μασχάλην» ἔλεγον οἱ Ἕλληνες. Κατὰ δὲ τὸν Κωδινόν, ἐρανιζόμενον ἐξ Ἰωάννου τοῦ Ἀντιοχηνοῦ, «Βοσπόριον» ἐκαλεῖτο τὸ

Λεξ. Ἱστ. Γεωγρ. Βέλτιρα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

«Δαμαλοειδές», μέρος τοῦ λιμένος, διότι ἐκεῖ ἐπωλοῦντο, μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Κοπρωνύμου, αἱ βόες, ὧν μία οἰστρηλατηθεῖσα διενήξατο τὸν πορθμὸν ἄχρι τῆς Χρυσουπόλεως. Καὶ ὅτι μὲν ἐπωλοῦντο βόες ἐν τῇ ἀγορᾷ ταύτῃ, οὐδόλως παράδοξον, καθ' ὅσον μάλιστα γινώσκομεν ὅτι ϗ βοὸς ὁμοίωμα ἵδρυτο ἐν αὐτῇ, ἀπομίμημα τῆς ἐν τῷ Ταύρῳ ἢ τῷ Βοΐ· ὅτι ὅμως ἠδυνήθη πολὺ νὰ διαβῇ τὸν Βόσπορον μεταξὺ Βυζαντίου ϗ Χρυσοπόλεως, ἔνθα οὐδὲ πλοῖον δύναται νὰ εὐθυπορήσῃ ἕνεκα τῆς ὁρμῆς τῶν ῥευμάτων εἶναι ἀπίθανον· μόλις δύναται νὰ πιστεύσῃ τις ὅτι ἡ βοῦς διέβη ἀπὸ τοῦ Γαλατᾶ εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην τοῦ κόλπου. Τὸ Βοσπόριον ἐκαλεῖτο ἄλλως «Βόσπορος» ὑπὸ τοῦ Φαβωρίνου, ϗ διεφθαρμένον «Βοὸς πόρος» παρὰ τῷ Τουρνεφορτίῳ «Βοὸς φόρος», ἀπὸ δὲ τῆς τελευταίας ταύτης ἐπωνυμίας εἰκάζεται ὅτι τὸ Βόσπορον ἦτο «Βοῶν ἀγορά».

Πρὸς τούτοις ἐλέγετο ϗ «Φωσφόριον», ἀπὸ τοῦ αὐτόθι ἀγάλματος τῆς Ἑκάτης, ὅπερ ἱδρύσαντο οἱ Βυζάντιοι εἰς μνημόσυνον τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως ἀπὸ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος, ὅστις ἐπολιόρκει τὴν πόλιν ϗ ἐνῷ ἔμελλε δι' ὑπονόμου νὰ ἐξαναδύσῃ ὅσον οὔπω ἐντὸς τοῦ τείχους, αἴφνης ἀνέτειλεν ἡ Σελήνη ϗ τὴν ζοφώδη νύκτα ἐφώτισεν ἡ ἀπ' ἄρκτου προφανεῖσα νεφέλη, ἥτις ἔφερεν εἰς φῶς ϗ τὴν ὑποχθόνιον ἐπιχείρησιν τοῦ Φιλίππου· συγχρόνως δὲ ϗ οἱ κύνες, αἰσθόμενοι τῶν ὑπορυσσόντων τὸ χῶμα ϗ δεινὸν ὠρυόμενοι ἐξήγειραν τοὺς φύλακας. Ἀλλὰ τὸ πρὸς τὴν Φωσφόρον Ἑκάτην ἢ Σελήνην σέβας τῶν Βυζαντίων εἶναι πολὺ ἀρχαιότερον, ὡς ἐκ τῶν Βυζαντινῶν νομισμάτων γίνεται δῆλον. Ἑτέρα δὲ τοῦ Φωσφορίου ἐτυμολογία ὑφίσταται ἐν τῷ Φάρῳ ἢ Φωσφόρῳ πύργῳ, ὅστις, κατὰ Μαρκελλῖνον, ἵδρυτο ἐπὶ τοῦ χρυσοῦ Κέρατος, ϗ οὗ τὸ ὄνομα, τὴν χρῆσιν, ἴσως δὲ ϗ τὴν θέσιν διεδέξατο πιθανῶς ὁ τοῦ Παλατίου Φάρος, ὃν καταστρέψας Μιχαὴλ ὁ Θεοφίλου, ἤγειρεν ἐπ' αὐτοῦ τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἐλέγετο δέ καί «Προσφόριον», διότι ἀπ' αὐτοῦ ἔφερεν ἡ ὁδός πρός τόν Φόρον (ἀγοράν). Εὕρηται δέ καί γραφή «Προσβοσπόριον», ἀλλ' ἴσως εἶναι ἐσφαλμένη, ἤ «Βοσπόριχον» αἰσχρῶς.

Ἐπί τοῦ «Βοσπορίου» ἔστησαν οἱ Βυζάντιοι τάς τρεῖς ἑκκαιδεκαπήχεις εἰκόνας, περί ὧν διαλαμβάνει τό παρά Δημοσθένει ψήφισμα αὐτῶν, παριστώσας «στεφανούμενον τόν δᾶμον τῶν Ἀθηναίων ὑπό τῷ δάμῳ τῶν Βυζαντίων ἤ Περινθίων». Αὐτόθι ἦτον ἡ λεγομένη «Πύλη τοῦ Νεωρίου» ἤ «Ὡραία» (Μπαξέ καπουσοῦ), ἐπονομασθεῖσα) ἀπό τοῦ πλησίον αὐτῆς Νεωρίου ἤ λιμένος. Ὁ Δίων ἀναφέρει δύο λιμένας τοῦ παλαιοῦ τείχους, ἀμφοτέρους ἔχοντας ἐφ' ἑκατέρας τῶν χηλῶν ἤ κρηπίδων, αὐτὰς τοί πυργοπροῦχον, ἀλύσεις· αἱ δέ χηλαί αὗται οὐδέν ἔχουσι κοινόν μετά τῆς χηλῆς τοῦ τείχους, ἥν ὑπερβάντες οἱ περί τόν Ξενοφῶντα στρατιῶται εἰσεπήδησαν εἰς τήν πόλιν. (Ξενοφ. Κύρου Ἀναβ. βιβλ. Ζ΄).

Ἐπί τῶν ἄκρων τούτων ἦσαν τό πάλαι «κατά ἀπόβασιν τῆς θαλάσσης», λέγει ὁ Διονύσιος, οἱ Ναοί τοῦ Πλούτωνος καί τῆς Ἥρας, ὧν τόν μέν ἐκρήμνισεν ὁ Φίλιππος, τόν δέ τῆς Ἥρας κατέφλεξεν ὁ Δαρεῖος, ὅτε ἐξεστράτευσε κατά τῶν Σκυθῶν. Τό ἀπό τῆς ὡραίας πύλης ἕως τῆς παραλίας κενόν διάστημα εἶχεν ἐπί Γυλλίου μῆκος μέν 240 βημάτων πλάτος δέ 50–100 καί ἐχρησίμευεν εἰς ἰχθυοθαλασσία ἀγορά· πρός δέ τήν πύλην ταύτην ἦτον καί τοῦ αὐτοῦ τό Γερόντιον. (Ἐκ τῆς «Κωνσταντινουπόλεως» τοῦ Σκαρλάτου Δ. Βυζαντίου.)

Ακρωτήρια.

Βοσπόριον (ακρωτήριον)

« Βοσπόριον, ὅπως ὠνομάζετο τὸ νῦν Σεράϊ [illegible] ρνὶ Μπουρνοῦ» ἀκρωτήριον σχηματιζόμενον διὰ τῆς εἰς τὴν θάλασσαν προεχούσης ἄκρας τοῦ Βυζαντίου. Τοῦτο πρότερον ἐκαλεῖτο, κατὰ Διονύσιον «Μέγος», κατὰ δὲ Πλίνιον «Χρυσόκερας», ἐξ οὗ καὶ νῦν γαλλιστὶ ὀνομάζεται Corne d'or, ἐπεκτεινομένου τοῦ ὀνόματος καὶ μέχρι τοῦ ἔσωθεν σχηματιζομένου κόλπου, ὅστις παρ' ἡμῖν καλεῖται «Κεράτιος»· ὠνομάσθη δὲ «Χρυσόκερας» εἴτε ἀπὸ τῆς ἐκ τοῦ ἐμπορίου καὶ τοῦ λιμένος εἴτε ἀπὸ τῆς ἐκ τῆς ἁλιείας εὐπορίας. Βοσπόριον δ' ἐκαλοῦντο καὶ ὁ λιμὴν καὶ ἡ παρ' αὐτὸν ἀγορά, ἣν κατεσκεύασε πρῶτος ὁ Κωνσταντῖνος συγχώσας τὸν λιμένα, ὃν ὁ Λεόντιος ὕστερον ἀνεκάθηρε. Μετὰ τὴν ἅλωσιν, ὁ λιμὴν ἐπεχώσθη πάλιν, ὅπως ἐπεκταθῇ ὁ αὐτοκρατορικὸς περίβολος. Ἐπὶ Βυζαντινῶν ὁ λιμὴν διῃρεῖτο εἰς τοὺς κυρίως κόλπους, ὧν ὁ [illegible] ὡς ἄχρηστος συνεχώσθη πρὸ τοῦ Σεβήρου. Ἐπειδὴ δὲ ὁ κόλπος τοῦ Βοσπορίου, διὰ τῆς πρὸς Β καὶ Δ καμπῆς τοῦ ὁμωνύμου ἀκρωτηρίου ἀσφαλίζεται ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν ἀνέμων ὠνομάσθη παρὰ τοῦ περιφήμου [illegible] Θεσσαλονίκου «μακαρίη τῆς Ἑλλάδος» ἀλλ' ὁ ἀρχαῖος οὗτος κιθαρῳδὸς ὑπηνίττετο, κατὰ τὸν Σκαρλάτον Δ. Βυζάντιον, τὴν ἀπὸ τῶν στασίμων τοῦ λιμένος ὑδάτων καὶ ἀπὸ τῆς ταραχῆς τῶν ἰχθύων δυσωδίαν, ἣν καὶ «Τράγου μακάρης» ἔλεγον οἱ Ἕλληνες. Κατὰ δὲ τὸν Κωδινόν, ἐπικαλούμενον ἐξ Ἰωάννου τοῦ Ἀντιοχηνοῦ, «Βοσπόριον» ἐκαλεῖτο τὸ

«Σιγμοειδής» μέρος τοῦ λιμένος, διότι ἐκεῖ ἐπωλοῦντο, μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Κωνσταντίνου, αἱ βόες, ὧν μία οἰστρηλατηθεῖσα διενήξατο τόν πορθμόν ἄχρι τῆς Χρυσοπόλεως. Καί ὅτι μέν ἐπωλοῦντο βόες ἐν τῇ ἀγορᾷ ταύτῃ, οὐδόλως παράδοξον, καθ' ὅσον μάλιστα γινώσκομεν ὅτι καί βοός ὁμοίωμα ἵδρυτο ἐν αὐτῇ, ἀπομίμημα τῆς ἐν τῷ Ταύρῳ ἤ τῷ Βοΐ· ὅτι ὅμως ἠδυνήθη ποτέ νά διαβῇ τόν Βόσπορον μεταξύ Βυζαντίου καί Χρυσοπόλεως, ἔνθα οὔτε πλοῖον δύναται νά εὐθυπορήσῃ ἕνεκα τῆς ὁρμῆς τῶν ῥευμάτων εἶναι ἀπίθανον· μόλις δύναται νά πιστεύσῃ τις ὅτι ἡ βοῦς διέβη ἀπό τοῦ Γαλατᾶ εἰς τήν ἀντίπεραν ὄχθην τοῦ κόλπου. Τό Βοσπόριον ἐκαλεῖτο ἁπλῶς «Βόσπορος» ὑπό τοῦ Φαβωρίνου, καί διεφθαρμένον «Βοός πόρος» παρά τῷ Τοπογράφῳ «Βοός φόρος», ἀπό δέ τῆς τελευταίας ταύτης ἐπωνυμίας εἰκάζεται ὅτι τό Βοσπόριον ἦτο «Βοῶν ἀγορά».

Πρός τούτοις ἐλέγετο καί «Φωσφόριον», ἀπό τοῦ αὐτόθι ἀγάλματος τῆς Ἑκάτης, ὅπερ ἱδρύσαντο οἱ Βυζάντιοι εἰς μνημόσυνον τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως ἀπό Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος, ὅστις πολιορκῶν τήν πόλιν καί ἐνῷ ἔμελλε δι' ὑπονόμου νά ἐξαναδύσῃ ὅσον οὔπω ἐντός τοῦ τείχους, αἴφνης ἀνέτειλεν ἡ Σελήνη καί τήν ζοφώδη νύκτα ἐφώτισεν ἡ ἀπ' ἄρκτου προφανεῖσα νεφέλη, ἥτις ἔφερεν εἰς φῶς καί τήν ὑποχθόνιον ἐπιχείρησιν τοῦ Φιλίππου· συγχρόνως δέ καί οἱ κύνες, αἰσθόμενοι τῶν ὑπορυσσόντων τό χῶμα καί δεινόν ὠρυόμενοι ἐξήγειραν τούς φύλακας. Ἀλλά τό πρός τήν Φωσφόρον Ἑκάτην ἡ Σελήνην σέβας τῶν Βυζαντίων εἶναι πολύ ἀρχαιότερον, ὡς ἐκ τῶν Βυζαντινῶν νομισμάτων γίνεται δῆλον. Ἑτέρα δέ τοῦ Φωσφορίου ἐτυμολογία εὑρίσκεται ἐν τῷ Φάρῳ ἤ Φωσφόρῳ πύργῳ, ὅστις, κατά Μαρκελλῖνον, ἵδρυτο ἐπί τοῦ χρυσοῦ Κέρατος, καί οὗ τό ὄνομα, τήν χρῆσιν, ἴσως δέ καί τήν θέσιν διεδέξατο πιθανῶς ὁ τοῦ Παλατίου Φάρος, ὅν καταστρέψας Μιχαήλ ὁ Θεοφίλου, ἤγειρεν ἐπ' αὐτοῦ τόν ναόν τῆς Θεοτόκου.

Ἐλέγετο δέ καί «Προσφόριον», διότι ἀπ' αὐτοῦ ἔφερεν ἡ ὁδός πρός τόν Φόρον (ἀγοράν). Εὕρηται δέ καί γραφή «Προβοσπόριον», ἀλλ' ἴσως εἶναι ἐσφαλμένη, καί «Βοσπόριχον» ἀδοκίμως.

Ἐπί τοῦ «Βοσπορίου» ἔστησαν οἱ Βυζάντιοι τάς τρεῖς ἑκκαιδεκαπήχεις εἰκόνας, περί ὧν διαλαμβάνει τό παρά Δημοσθένει ψήφισμα αὐτῶν, παριστώσας «στεφανούμενον τόν δῆμον τῶν Ἀθηναίων ὑπό τῷ δήμῳ τῶν Βυζαντίων καί Περινθίων». Αὐτόθι ἦτον ἡ λεγομένη «Πύλη τοῦ Νεωρίου» ἤ «Ὡραία» (Μπαλτσίκαπουσού), ἐπονομασθεῖσα) ἀπό τοῦ πλησίον αὐτῆς Νεωρίου ἤ λιμένος. Ὁ Δίων ἀναφέρει δύο λιμένας τοῦ παλαιοῦ τείχους, ἀλυσιδωτούς, ἔχοντας ἐφ' ἑκατέρας τῶν χηλῶν ἤ κρηπίδων, αἵτινες ἐπί πολύ προεῖχον, πύργους· αἱ δέ χηλαί αὗται οὐδέν ἔχουσι κοινόν μετά τῆς χηλῆς τοῦ τείχους, ἥν ὑπερβάντες οἱ περί τόν Ξενοφῶντα στρατιῶται εἰσεπήδησαν εἰς τήν πόλιν. (Ξενοφ. Κύρου Ἀναβ. βιβλ. Ζ΄).

Ἐπί τῶν ἄκρων τούτων ἦσαν τό πάλαι «κατά ἀπόβασιν τῆς θαλάσσης», λέγει ὁ Διονύσιος, καί οἱ Ναοί τοῦ Πλούτωνος καί τῆς Ἥρας, ὧν τόν μέν ἐκρήμνισεν ὁ Φίλιππος, τόν δέ τῆς Ἥρας ἐπυρπόλησεν ὁ Δαρεῖος, ὅτε ἐξεστράτευσεν κατά τῶν Σκυθῶν. Τό πρό τῆς ὡραίας πύλης ἐπί τῆς παραλίας κενόν διάστημα εἶχεν ἐπί Γυλλίου, μῆκος μέν 240 βημάτων πλάτος δέ 50–100 καί ἐχρησίμευεν ὡς παραθαλασσία ἀγορά· παρά δέ τήν πύλην ταύτην ἦτον ἐπί τοῦ αὐτοῦ τό Τελωνεῖον. (Ἐκ τῆς «Κωνσταντινουπόλεως» τοῦ Σκαρλάτου Δ. Βυζαντίου.)